

հայ հասարակութիւնն այլ ևս թաղոնն չէ ուզում ունենալ, թէ ընկերութեան վարչութիւնից է դժգոհ. եթէ վերջին հանգամանքը տեղի ունի, վարչութեանը մնում է միայն in corpore հրաժարական տալ և ուրիշներին յանձնել գործի ղեկավարութիւնը:

Բացի արդէն գոյութիւն ունեցող ընկերութիւններից, Թիֆլիսի հայ ինտելիգենտ շրջաններում այժմ եռանդով կազմուած են նոր ընկերութիւնների կանոնադրութեանց նախագծեր. այսպէս օրինակ կարող ենք յիշել «հայ գրագէտների միութեան», «հայ դպրոցների ուսուցիչների միութեան» և «Հայկազեան քաղաքակրթական միութեան» անունները, որոնց ծրագիրները պատրաստուած են ներկայումս: Վերջին ընկերութեան ծրագիրն արդէն մշակուած, թարգմանուած է ռուսերէն և շուտով կառավարկուի պատշաճաւոր իշխանութեան ի հաստատութիւն: Բազու նոյնպէս կազմուել է «հայ քաղաքակրթական միութիւն» անունով մի ընկերութիւն, որի նպատակն է «բացառապէս խաղաղ և օրինական միջոցներով նպաստել Բագուի, իսկ հնարաւոր եղած դէպքում և հարեան նահանգների հայերի քաղաքակրթական և տնտեսական զարգացման». նոյն նպատակն աւելի լայն ծաւալով պիտի ունենայ և «Հայկազեան քաղաքակրթական միութիւնը». արդեօք այս հանգամանքը լոկ զուգադիպութիւն է՝ թէ մի «և» կալ այդտեղ, առ այժմ հասկանալի չէ մեզ: Այնուամենայնիւ ցանկանում ենք լիուլի յաշտութիւն:

Հոկտեմբերի 17-ի բարձրագոյն հրովարտակից յետոյ, որով Ռուսաստանի ժողովրդին սահմանադրական իրաւունքներ տրուեցին, թէ ուսւ մամուլը և թէ քաղաքական շրջաններում վիճաբանութեան խնդիր դարձաւ՝ թէ արդեօք մի պալատեան սխտեմն է օգտակար, թէ երկպալատեանը, որ առհասարակ ընդհանրացած է ներդաշնակ պետութիւնների մեծամասնութեանց մէջ: Յայտնի է նոյնպէս, որ Ռուսաստանում գոյութիւն ունի և պետական խորհուրդ կոչուած հիմնարկութիւնը, որի բոլոր անդամները նշանակովի են. պետական ղումայի հաստատուելուց յետոյ՝ վերոյիշեալ հաստատութեան գոյութիւնը այլ ևս չէր կարող համապատասխանել հոկտեմբերի 17-ի հրովարտակի ոգուն, ուստի հարց ծագեց՝ թէ ինչ նշանակութիւն պէտք է տալ պետական խորհրդին: Ոմանք առաջարկում էին բոլորովին ոչնչացնել այդ հիմնարկութիւնը, ոմանք էլ ուզում էին ձևափոխել և դարձնել վերին պալատ: Կառավարութիւնը հակուեց ձևակերպութեան գաղափարին և փետրուարի 20-ին

հրատարակուած բարձրագոյն հրովարտակով այդ որոշումը յայտարարուեց ժողովրդին: Այսպիսով յաղթող հանդիսացաւ երկպալատեան սխտեմը: ստորին պալատը կլինի պետական դուման, իսկ վերին պալատը՝ պետական խորհուրդը: Առաջինի անդամները բոլորն ընտրովի են, իսկ երկրորդինը՝ կէսն ընտրովի, կէսը նշանակովի:

Պետական խորհուրդը պէտք է վերակազմուի հետեւալ հիմունքներով.

1) խորհուրդը կազմուած է բարձրագոյն նշանակուած և ուղղափառ հոգեւորականութեան, նահանգների զեմստովոյի ժողովների, ազնուականութեան, գիտութիւնների ճեմարանի, համալսարանների, առևտրի ու արդիւնաբերութեան խորհրդի, նրա Մոսկուայի բաժանմունքի, բորսային կոմիտէաների և վաճառականական վարչութիւնների ընտրած անդամներից: 2) Բարձրագոյն նշանակած անդամների թիւն ընտրովի անդամների թուից աւելի չպէտք է լինի: 3) խորհրդի նախագահն ու փոխնախագահը նշանակուած են բարձրագոյն իշխանութիւնից: 4) Ուղղափառ հոգեւորականութեան անդամներն ընտրուած են սինոդի կողմից-թուով վեց. երեքը կուսակրօններից, երեքն աշխարհիկներից: 5) Իւրաքանչիւր նահանգական զեմստովոյի ժողով ընտրուած է խորհրդի մի անդամ և այլն: 6) խորհրդի անդամ չեն կարող ընտրուել 40 տարեկանից պակաս անձինք, միջնակարգ դպրոց չաւարտողները, օտարապատակները: 7) խորհրդի ընտրուած անդամներն ամբողջ նստաշրջանի ընթացքում օրական 25 ռուբլի են ստանում: Ճանապարհածախս է տրուած տարեկան մի անգամ վերստին 5 կոպէկ: 8) Ընտրուած անդամներն երգւում են: 9) խորհրդի օրինական կազմի համար հարկաւոր է բոլոր անդամների $\frac{1}{3}$ մասի ներկայութիւնը: 10) խորհրդի նիստերը նախագահի թոյլտուութեամբ կարող են հրապարակական լինել: 11) Պետական խորհուրդը քննում է պետական դումայի քննած օրինագիծը և նրան է պատկանում օրէնադրական նախաձեռնութեան իրաւունքը: 12) Դումայից հաւանութիւն գտած օրինագծերը մտնում են պետական խորհուրդը: 13) Պետական խորհրդի նախագծած և նրա կողմից հաւանութիւն գտած օրինագծերը մտնում են պետ. դումա: 14) խորհրդից կամ դումայից չընդունուած օրինագծերը համարւում են մերժուած. 15) Բարձրագոյն հաստատուած օրինագծերը նոյն նստաշրջանի ընթացքում չեն կարող քննութեան ընթարկուել: 16) Արգելւում է պատգամաւորների ներկայանալն ու խնդիր մատուցանելը, ինչպէս խորհրդին, այնպէս էլ

դումային. 17) խորհրդի անդամներն ընտրուում են հոդատէրերի որոշուած հոդային ցենզ ունեցողներէ, նահանգական ազնուականութեան պարագլուխներէ նախագահութեամբ կայացած համագումարներում և այլն:

Բացատրուած են նաև Պետական Դումայի կանոններէ միքանի յաւելումները. 1) դուման կարող է կազմել առանձին բաժիններ ու մասնաժողովներ. 2) դուման ընտրուում է նախագահ, 2 օգնական, բարաուդար՝ օգնականերով: 3) Դումայի անդամը զրկուում է ազատութիւնից նստաշրջանի ընթացքում դումայի նախօրօք տուած թոյլտուութեան համաձայն, բացի այն դէպքերից, երբ նրան բռնել են ոճիր գործելու ժամանակ: 4) Նախարարները և պետութեան առանձին մասերի կառավարիչները կարող են ընտրուել դումայի անդամ: 5) դուման կարող է հարցմունք տալ նախարարներին: 6) Նախարարներն ու կառավարչապետները ներկայ են լինում դումայում, բայց ձայնի իրաւունք են ստանում այն դէպքում, եթէ դումայի անդամ են: 7) Ընդհանուր ձայների մեծամասնութեամբ ընդունուած կարծիքը համարուում է դումայի կարծիք: 8) Դումայի նախագահն իրաւունք ունի թոյլ տալ ժողովրդի և մամուլի ներկայացուցիչների ներկայութիւնն ընդհանուր ժողովում: 9) Եթէ դումայի որոշմամբ հարցը պարզուած է համարուում, այդ առթիւ դատողութիւններն ընդհատուում են: 10) դումայի այն անդամը, որ դումա մտնելիս հրաժարուում է տալ պահանջուած խոստումը, համարուում է կոչումից զրկուած:

Դումայի հիմնարկութեան առաջին յօդուածն ամփոփուում է հետեւեալ խօսքերով. «Պետական Դուման հիմնուում է հիմնական օրէնքների ոյժով ու այդ հիմնարկութեան և պետական խորհրդի որոշած կարգով բարձրագոյն Ինքնակալի իշխանութեանն ուղարկուող օրէնսդրական նախագծերը քննելու»:

Ապրիլի 27 ից յետոյ, երբ պաշտօնապէս կսկսուին պետական դումայի նիստերը, Ռուսաստանը կկառավարուի վերոլիշեալ հիմունքների վրայ հաստատուած ժողովրդական ներկայացուցիչների սահմանած օրէնքներով:

ՆՆՐՔԻՆ ԼՈՒՐՆՐ

— Վեհ. Հայրապետի կոնդակով ճարտարապետ Նիկողայոս Գրիգորեանը նշանակուել է Թիֆլիսի թեմի եկեղեցական կալուածների ճարտարապետ և էջմիածնի տաճարի վերանորոգութեան վերահսկող:

— Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութիւնն իւր դրամա-
գլխից 20,000 ռուբլի յատկացրեց Կովկասի հայ արկածեալներին
օգտին և 5000 ռուբլի Շուշուայ հայոց թեմական դպրոցին՝
իբրև նպաստ:

— Լրագիրները հաղորդում են, որ Թիֆլիսի նախկին Թե-
մակալ առաջնորդ Բ. Սրբ. Գէորգ արքեպս. Սուրենեանը և գեր-
նահապետ եպիսկոպոսը բարձրագոյնս նշանակուել են Էջմիածնի
Սինոդի անդամ:

— Թիֆլիսի քաղաքային դուման իրաւասու պ. Արշակ
Բաբեանին ընտրել է պատուաւոր հոգաբարձու Հաւլաբարինո-
րաբաց պրօգրիմնագիտայի, որի բացման սկզբնապատճառը եղել
է ինքը Բաբեանը:

— Ս. Էջմիածնում առաջիկայ մայիսին կայանալու է մի
համագումար, ուր պիտի մշակուի նոր կանոնադրութիւն մեր
դպրոցների համար:

— Արդէն մշակուած պատրաստ է Թիֆլիզում կազմուող
«Հայկազեան քաղաքակրթական միութեան» կանոնադրու-
թիւնը և այսօրերս կնեւրկայացուի փոխարքային ի հաստատու-
թիւն:

— Այս օրերս մամուլին կյանձնուի Տիցի «Հողաչափու-
թիւն» անունով աշխատութիւնը, բազմաթիւ նկարներով, որ
փոխադրել է մեր աշխատակից օր. Նուարդ Աղանեանը: Այդ-
գիրքը մի կարևոր ձեռնարկ է գիւղացիների համար, որ պա-
րունակում է իւր մէջ այն բոլոր գիտելիքները, ինչ որ պէտք է
իմանան գիւղացիները հողը չափելու համար:

Նամակ խմբագրութեան

Amicus Plato, sed magis
amicus veritas est.

Որքան ընտրոշ են այս խօսքերը և ի՜նչ աստիճանի յար-
մար են, երբ հարցը մի անարդար յարձակման է վերաբերում:
Կան անհաւանք, որոնք Մարկոսի խաթեր համար արդար Գիրա-
կոսին խաչում են և հասարակութիւնը լուռ հանդիսատես է
լինում, նա խաբուած է, սակայն անգէտ լինելով՝ անտարբեր է:

Գարդացի պ. Կ. Կոստանեանի և նրա հակառակորդների
նամակները և սպասում էի, որ վերջապէս հրապարակ կըզան-
և այն մարդիկը, որոնք Կ. Կոստանեանին լաւ ուսումնասիրել
են, սակայն խօսողները դարձեալ երդուեալ հակառակորդների